

Nový prostor

VE ČTYŘLÍSTKU

16.3.2011 Nový prostor str. 14 Dějiny přítomnosti

Jan Němec

MŮŽETE PŘÍSAHAT NA KOMIKSOVÉ PŘÍBĚHY HELLBOYE, LOBA ČI TĚCH ZE SIN CITY, MŮŽETE BÝT POUZE NAHODILÝMI ČTENÁŘI ZELENÉHO RAOULA NEBO SE NEZAJÍMAT O KRESLENÉ SERIÁLY VŮBEC, ALE ČTYŘLÍSTKU SE PROSTĚ NEVYHNĚTE. PROTOŽE BYL PRVNÍ. A NA DLOUHOU DOBU JEDINÝ.

V českém literárním světě existuje fenomén, pod jehož vlivem se už několikátá generace čtenářů nadšeně identifikuje s prasetem. Nebo s fenou v růžových šatečkách. Nenacházíme se v psychiatrické léčebně ani na srazu ujetých erotomanů. Řeč je o Čtyřlístku.

Myšpulín, Fifinka, Pinda, Bobík. Jména, za kterými se skrývají postavy, s nimiž sdílí jejich osudy za celou dlouhou dobu existence Čtyřlístku minimálně tři generace dětí. Kocour vzdělanec, psí slečna hospodyňka, zajíc strašpytel a čuník silák – typizované postavy s až téměř archetypální silou, prožívající příběhy, které učarují každému, komu se ještě do těla nerozlila krev napumpovaná pubertálním vzdorem proti všemu, co zavání příkladností a pozitivním poselstvím. A zároveň oáza, do které se titíž lidé uchýlí poté, co čas a prozřetelnost odplaví hormonální nálož dospívání a dotyční zjistí, že by chtěli svým právě narozeným ratolestem představit pohádky, které jsou normální, civilní, příjemné – zkrátka a dobře nohama na zemi.

VYNÁLEZY PROFESORA NĚMEČKA

V roce 1968 se tříadvacetiletý Jaroslav Němeček, tehdejší ilustrátor z redakce dětského časopisu Mateřídouška, dostal spolu se svou manželkou do zahraničí a zůstal zde ohromen barevností dětských časopisů, nesrovnatelných se soudobou českou produkcí. Navíc si povšiml, že mnoho časopisů nepoužívá kresbu pouze jako doprovod k psaným příběhům, ale jako plnohodnotnou formu, na které jsou samotné příběhy založeny. Okamžitě po návratu začal přemýšlet o přenesení tohoto konceptu do domácího prostředí. Když uvažoval nad pohádkou pro svého malého synka, za jedině odpoledne spolu se ženou vymyslel jména všech čtyř hrdinů i jejich kreslenou podobu. Čtyřlístek byl na světě.

O rok později již Němeček nabízí v redakci nakladatelství Orbis svůj první dokončený příběh Vynález profesora Myšpulína, jenž je následně vydán jako samostatná publikace s podtitulem Veselé obrázkové čtení. Zájem byl okamžitý a do jisté míry nečekaný. Příběh o partě čtyř komunitně žijících mluvících zvířátek napadených arcipadouchem profesorem Zádrhelem, který je doprovázen na svou dobu nevídanou akcí, automobilovými honičkami, zásahy Myšpulínova robotického psa Vrtichvosta i regulérní střílečkou, učaroval nejednomu děcku i rodiči, takže se spolupracovníkem Vladimírem Urbanem začali obratem připravovat další díly.

Autorská dvojice se poté různě měnila, až se ustálila do „klasické“ sestavy s příchodem Ljuby Štíplové, která kromě dalších neotřelých scénářů přinesla i základní charakterové vlastnosti všech hlavních hrdinů. V roce 1971 se zároveň znásobil rozsah příběhů z deseti stránek na třicet a s třináctým číslem v pořadí se k příhodám Čtyřlístku poprvé přidaly i čtyři další obrázkové příběhy – mezi nejvydařenější patřily série s kouzelníkem Huryjášem nebo příhody Alenky, Vaška a pana Semtamťuka. Ze čtyřlístkových dobrodružství se mezitím postupně vytratila postava profesora Zádrhela, protože Štíplové připadal příliš násilnický (po několika desítkách let v roce 1992 se ale do časopisu navrátil, což může lehce tragikomicky ukazovat i na proměny tehdejší společnosti). V sedmdesátých letech musel zároveň Čtyřlístek čelit i hrozbě zrušení, nejednalo se ale o ideologické důvody (Štíplová vždy politrukům důvtipně argumentovala, že prase přeci nemůže ve svazácké uniformě chodit do průvodu), nýbrž o problém centrálně plánovaného hospodářství – náklad výtisků totiž vyšplhal do takových čísel, že se nedostávalo přidělů papíru pro ostatní publikace nakladatelství.

V osmdesátých letech oblíbenost Čtyřlístku dále stoupala – vznikaly další doplňkové seriály jako Oida a Polda, Myšák Koumes, Káťa a Škubánek, Sherlock Holmes nebo Ježek Jožka, vyšly první výběry starších dobrodružství, náklad se zvýšil až na 220 000 kusů, ale stejně se jednalo o nedostatkové a často podpultové zboží. Ze Čtyřlístků se stal masový fenomén – jednotlivé příběhy se pokoutně vyměňovaly na černém trhu za céčka či zboží z Tuzexu, mladší děti dědily starší výtisky po svých odrostlých sourozencích a kdo neznal tajemství zeleného mýdla nebo mixle v piksele, byl prostě out.

S VĚTREM O ZÁVOD

Jméno prvního polistopadového dílu jako by předznamenávalo situaci, v jaké se časopis právě nacházel. S otevřením hranic se definitivně zhroutil jeho monopol na obrázková dobrodružství pro děti předškolního a raně školního věku. Trh zaplavila západní produkce, pro českého čtenáře v mnoha ohledech atraktivnější než relativně konzervativní výzor Čtyřlístku, a knihovničky nastaly zlé časy. Jaroslav Němeček transformoval časopis do soukromého vydavatelství Čtyřlístek a věřil, že po počátečním boomeru zahraničního importu se alespoň část čtenářů vrátí. Nemýlil se. Roky 1990–1994 byly hodně hubené, časopis si ale zachoval svou periodicitu a nová generace rodičů se začala znovu poohlížet po neagresivní, pozvolné, laskavé variantě dětského humoru. Celková situace sice měla vliv na kvalitu mnoha polistopadových vydání, přechod na počítačovou grafiku znamenal jistou sterilizaci postaviček a na Myšpulína s mobilem si také mnozí nezvykali lehko, přes to všechno Čtyřlístek přežil dodnes.

Stejně jako ostatní současné produkty, i Čtyřlístek se musel adaptovat na současný vícerozměrný svět. Expandoval na počítačové CD-ROMy, spustil své internetové stránky a ocitl se i na divadelních prknech divadla Minor v režii dvojnásobného nositele Ceny Alfréda Radoka za původní českou tvorbu Davida Drábka. Ne všechny čtyřlístkové adaptace jsou však vydařeČTYŘI né. V roce 2007 vyšlo tématické hudební album produkované Matějem Homolou z Wohnoutů a otextované Lou Fanánkem Hagenem a o jeho „kvalitě“ svědčí slova Marcely Kočandrové z jejich nahrávací společnosti: „Ten nápad vzniknul spontánně v hlavě lidí, co milují Čtyřlístek, pod dojmem projektů jako jsou Gorillaz.“ Šílené.

Mezitím v září 2009 zemřela Ljuba Štíplová, ještě rok před svou smrtí však stihla získat ocenění nakladatelství Albatros, které jí bylo uděleno za celoživotní práci s dětskou knihou.

V dubnu 2010 však přeci jen Čtyřlístek dosáhl dalšího prvenství – dostalo se mu cti otevřít novou sérii známek České pošty, které nejsou oceněny peněžní částkou, ale jsou zahrnuty do několika kategorií označujících region, do něhož zásilka směřuje. Série byla započata Fifinkou, po ní vyšel v říjnu Myšpulín, následovaný v únoru letošního roku Pindou.

Na vánoce roku 2011 se pak připravuje převratná událost – po několika neúspěšných pokusech se zřejmě konečně dostane Čtyřlístek i na filmové plátno. V úzké spolupráci s Jaroslavem Němečkem připravuje režisér Martin Žabka celovečerní film Čtyřlístek ve službách krále, jenž by měl dodržet klasický dvourozměrný formát, ale s trojrozměrně vymodelovanými postavičkami. Myšpulínovi by měl hlas propůjčit Karel Heřmánek, Pindovi Ondřej Brzobohatý, Fifince Tereza Bebarová, Bobíkovi Bohdan Tůma a v dalších rolích by se měli objevit Vladimír Brabec, Jiří Lábus nebo Jan Přeučil.

DĚTEM VSTUP ZAKÁZÁN

Kultovnost Čtyřlístku také podtrhuje množství parodií, které se za dobu jeho existence objevily. Jsou zaměřeny na dospělé publikum a parodují některá kýčovitá schémata, jimiž dětská produkce samozřejmě hýří. Mezi nejznámější patří „vyhulené“ příběhy s drogami experimentujícího Čtyřlístku v druhdy populárním undergroundovém zinu Hondzik, společensko-politické předělávky Petra Tomšů z webového blogu Strach nebo materiál skupiny AntiČtyřlístek plný pubertálních a sexistických oplzlostí. Speciální postavení mezi všemi „vykrádačkami“ pak má undergroundová publikace Dětem vstup zakázán, která se tváří jako regulérní číslo Knihovničky Čtyřlístek pod číslem 666. Na rozdíl od ostatních parafrází, jež byly založeny na manipulaci s hotovými příběhy, je tento počín dílem několika komiksových výtvarníků současné generace, kteří vytvořili zbrusu nové příběhy ve vlastním stylovém hávu. Celé publikaci vévodí „Saigon Tribute“, politicky laděný akční thriller o tom, jak se Čtyřlístek prostříl přes frontu vietnamské války a poté unese letadlo a zamíří s ním na newyorské World Trade Center. V dalším počínu sledujeme cestu časem do minulosti, aby byl zlikvidován konkurenční gang Rychlých šípů, jejichž sešity mají lepší prodejnost než výtisky Čtyřlístku. „Kormidlo osudu“ vypráví příběh anarchistického Čtyřlístku, který prorazí policejní kordon, zlikviduje ručním granátem McDonald's a pak si vyřídí účty s ostatními oponenty. Ostatní příběhy jsou pak zlodějské, gangsterské nebo násilné příhody čtyřky z Třeskoprsk, kde nakonec dojde i na Fifinčina řadra a následný postupný pohlavní styk se všemi třemi „kamarády“. Inspirativní.

500!

Tým Čtyřlístku v poslední době hýří jubilei. Loni jsme si připomněli čtyřicet let od vydání prvního čísla, letos si lze ještě do dubna v **Muzeu hlavního města Prahy** prohlédnout prodlouženou výstavu u příležitosti vydání čísla pětistého. Expozice není rozsáhlá, ale dobře ilustruje všechny aspekty, kterými fenomén Čtyřlístek promluvil do českého kulturního prostoru. Pamětníci uroní slzu nad vskutku

muzejními exponáty, se kterými trávili večery s baterkou pod peřinou, mladší čtenáři pak mají možnost prozkoumat vývoj jejich oblíbeného seriálu v čase.

Z dnešního pohledu původní podivně pŕlkulaté tváře hlavních hrdinů postupně vyžrály, nástup digitální techniky ovlivnil celkové vzezření postav i rekvizity v jejich rukách, obehnanost některých témat způsobila jisté obsahové vyčpění, nikdy se ale Čtyřlístek neproměnil tak, aby z něho vymizelo jeho gró – jednoduché, snadno pochopitelné zábavné příběhy, kde jsou jasní přátelé i nepřátelé, kde panuje synergická idyla čtyř kamarádů až za hrob, kteří s někdy až mesiášským zaujetím zachraňují ty, co se zrovna ocitli v trablech a potřebují pomoc.

Takže přejme si, aby vyrostlo další pokolení fanoušků Čtyřlístku, které se bude potutelně smát při zaslechnutí jména Bruchnička nebo u věty „Habakuko ulum fix“.

Protože pak si budeme moci společně všichni říci: „Keňelála“.

- 1969 č. 1: Vynálezy profesora Myšpulína, polobarevný
- 1971 č. 7: Velké dobrodružství Čtyřlístku, první scénář Ljuby Štíplové
- 1971 č. 13: Dáma s krokodylem, přinesl čtyři další obrázkové příběhy
- 1975 č. 40: Záhadný APOBAB, definitivní změna grafiky nadpisu
- 1979 č. 75: Okouni táhnou, obsah se přesouvá na titulku
- 1986 20x Čtyřlístek, první kompilace nejoblíbenějších příběhů
- 1988 Jak se chodí do pohádky/Poklad kapitána Kida, první dlouhometrážní příběhy
- 1990 Vánoční příběhy, první speciál, první číslo v nakladatelství Čtyřlístek
- 1991 č. 179: Hodina malých duchů, nová grafika obálky
- 1991 č. 184: Past, první reklama na zadní straně obálky
- 1992 č. 201: Dům v závějích, obálka obsahuje náhled příštího čísla
- 1992 č. 202: Vánoční nadělení, první příběh na pokračování
- 1992 první audiokazeta Zádrhel se vrací,
- 1997 č. 253: Na 19 lyžích, Čtyřlístek lyž zvěšuje formát zv
- 2001 Čtyřlístek 20 CD-ROMek, expanze CD na CD nosiče
- 2002 první Velká kniha Čtyřlístku, Č chronologická reedice nejstarších příběhů
- 2006 č. 405: Jako ty, první lekce angličtiny se Čtyřlístkem

Foto autor| FOTO: ARCHIV

O autorovi| Jan Němec, Autor je kulturní aktivista.